

סיפור חיים יעקב רון - 1990

נולדתי ב- 1927 בברלין להורי יוסף וטובה רוט. הילדות שלי עברה עלי עד גיל 6 בברלין במצב טוב מאוד. התברכתי בזיכרון. כמעט מגיל שנתיים ומעלה כל החוויות שעברו עלי זכורות לי היטב. הבית היה בית יהודי דתי, אורתודוקסי, מה שאז אולי נקרא קצת מודרני. בבית שלנו הייתה התוועדות להשמעת חזנות. מאז שאני זוכר את עצמי, תמיד היו בבית שלנו שירה ומוזיקה, בעיקר חזנות, שירי עם יהודיים, אבל בעיקר חזנות. בכל מוצאי שבת הייתה אצלנו התכנסות של כ- 20 וכמה איש, לפעמים יותר, או פחות. אני זוכר את הפטפון הישן עם האוזן הגדולה, עם המנואלה שאני הייתי מסובב אותה. זה היה תפקידי מגיל 3. אבי ז"ל היה מאוד מוסיקלי, אהב חזנות וגם התברך בקול יפה. יש לי חברים שזוכרים עד היום את התפילות שלו אפילו באמצע השבוע.

ב-1933 ברחנו מגרמניה לצ'כיה. הבית שבו גרנו בברלין היה במקום שבחודשים האחרונים התפרסם על מסכי הטלוויזיה, זה היה באלכסנדר רוזנטל אפלאץ, שבו היה מה שנקרא הבית האדום - המרכז של הסוציאל דמוקרטים, הקומוניסטים. ההתנגשויות בין הסוציאליסטים, הסוציאל-דמוקרטים והקומוניסטים לבין הנאציזם - הנאצים, התרגשו למעשה מתחת לבית שלנו וכתוצאה מזה הכדורים עפו ממש לתוך הבית. החלטנו לנסוע באופן זמני לצ'כיה. הבריחה התבצעה בשני שלבים: תחילה אמא ואנוכי נסענו לבית של סבתא וחודשיים מאוחר יותר הצטרף אלינו אבי ז"ל. היינו פליטים בכפר קטן בקרפטרסיה אצל הסבתא, שם גרנו חודש וחצי - חודשיים. אבי לא חשב להישאר שם וכך עברנו לעיר תעשייתית שנקראת מרשאוטרו בגרמנית ומורבסקה אוסטרבה בצ'כית. היה לנו מפעל לקונפקציה, אבי היה חיט. היינו בין הפליטים הראשונים מהשלטון הנאצי בגרמניה שברחו לצ'כיה. יש עד היום חברים שזוכרים אותי משם, "יקה" קראו לי. שם גם התחלתי ללמוד בבית הספר היהודי של הקהילה כתלמיד מן המניין. היו לי קשיי שפה בהתחלה, אבל כמו כל ילד נקלטתי מהר. את הציונות התחלתי לספוג כבר בגיל 7. העיר שלנו הייתה ידועה כציונית מאוד, לכן לא קשה להבין שכבר כילד צעיר התחלתי את ביקורי בסניף בני עקיבא. בסניף בני עקיבא הייתה גם ההכשרה המקומית שבה בין היתר היו חברים דוד בן דוד ויצחק בן סירא, שניהם חיים איתנו פה עד היום. את יצחק בן סירא אני זוכר כנער יפהפה ואת דוד בן דוד פעלתן כמו עכשיו. דוד בן דוד היה המורה הראשון שלי ללימודי יהדות. אני זוכר שדוד היה עובד, ובזמנים ההם היו עובדים לא שמונה שעות אלא עשר ושתיים עשרה שעות. דוד התנדב פעמיים בשבוע, לאחר עבודתו וזה היה די קשה בתנאי תזונה די דלים, לבוא וללמד אותי לימודי קודש. אני חושב שעד היום אני חב לו תודה על זה.

הגרמנים נכנסו לעיר שלנו ב- 1939. העיר שלנו נכבשה ע"י הגרמנים וזוכר אני שבאותו ערב היינו בהכשרה בסניף בני עקיבא ודוד התנדב ללוות אותי הבייתה. כשבאתי הבייתה וסיפרתי להורי שהגרמנים כבשו את העיר, הם בכלל

לא שמעו, לא רצו להאמין. תחת השילטון הגרמני בצ'כיה גרנו שנה וחצי. למעשה, בעיר שלי גרו 18 אלף יהודים על 300 אלף תושבים בערך. זו הייתה עיר מאוד תוססת למרות שבשטח הדת כמעט ולא היה, העיר הייתה מה שהיה נקרא רפורמית. כמעט כל בתי הכנסת חוץ מאחד היו רפורמים. היו כ-500-600 משפחות אורתודוקסיות, רובם היו יוצאי קרפטרוס ופולין, למעשה זה מה שאיחד אותם. עם הכיבוש שלחו הגרמנים את אזרחי פולין חזרה לפולין ואת אזרחי קרפטרוס שלחו לקרפטרוס שנכבשה בינתיים ע"י הונגריה והפכה להונגרית. כיוון שאנחנו היינו פליטים מגרמניה והייתה לנו אזרחות גרמנית, נשארנו ולא פגעו בנו. אבל בפרספקטיבה לאורך זמן זה לא הועיל לנו.

כיבוש צ'כיה ע"י הנאצים היה בשני שלבים השלב הראשון היה כיבוש הסודטים בספטמבר-אוקטובר 1938 והשלב השני היה במרץ 1939. אני זוכר שיום אחד דברו על הגירה המונית לסן דומינגו, באמריקה התיכונה, אוגנדה, סלבודור, כל מיני ארצות. עם דרכונים מזוייפים עבורם שילמת אפשר היה להגר לשם. ההגירות האלה התבצעו בתקופה הזאת.

אבי היה גם פעיל במה שהיום מפד"ל שהיה אז הפועל המזרחי. כתוצאה מזה שהיה פעיל הייתה לו אפשרות לשלוח אותי בעליית ילדים. כמעט סוכם הכל אבל ברגע האחרון הורי התחרטו כי הייתי בן יחיד ואני נשארתי עם הורי ולא נפרדתי מהם. באותה תקופה שלחו ילדים לאימוץ במשפחות אנגליות גם שמה נרשמתי. כבר עמדתי בתחנת הרכבת לנסוע למנצ'סטר, אבל שוב הורי התחרטו ברגע האחרון. שוב חזר הטיעון שאני בן יחיד. עד היום חי כאן יהודי בשם אימבר הוא חי על שמי. הוא עלה ארצה ב-39 עם השם שלי. לאורך זמן לא הצטערתי שלא נסעתי כי בזמן השואה הייתי לעזרה להורי בהרבה מישורים, אבל לזה עוד נגיע.

אנחנו עזבנו את העיר בסוף 1940 וברחנו מצ'כיה חזרה לקרפטים. מצבנו היה רע, לאחר שאבי היה אסיר כשמונה שבועות.

זו דרך הייתה ייסורים קשה עד שהגענו לשם, אבל הכל היה שווה. כי ב-1942 פתחו את מחנה טרזינשטט בו רוכזו כל יהודי צ'כיה, ביניהם גם כל ילדי הכיתה שלי, כל חברי וכל מכרי. ולמעשה כמעט אף אחד מהם לא נשאר בחיים בגלל גילם הצעיר, בני 13 ו-14 מקסימום 15 הם נשלחו בסוף 42-43 לאושוויץ וגורלם היה מר. מעטים נשארו, מהכיתה שלי אולי 3-4.

ב-1940 הגענו לעיירה שנקראה טֶפֶטש (כפי שנקראה ביידיש) שם התחלנו מחדש, שוב קשיי שפה, לא ידעתי יידיש או הונגרית אבל כנראה שיש לי איזשהו חוש, השתלבתי מהר מאוד. בהיותנו פליטים לא התאפשרו לי לימודים סדירים בבית הספר. למדתי באופן פרטי אצל יהודי אחד שקראו לו אברהם רוט. התמסרתי ללימודי יהדות היות שסתם לשבת בבית לא מצאתי ערך בזה. נפתח לי עולם חדש שלא הכרתי וזה בא לי די בקלות.

כמובן, היו חסרים לי דברים שהיו בעיירה שלנו, כמו החלקה על קרח, ספורט שהיה אחד השיגעונות הגדולים שלי, קולנוע. זה היה חסר לי, דברים שלא היו קיימים בעיירה הזו, והם היו טאבו בשביל בחור דתי.

ואם לסכם את 3.5 השנים שחייתי שם, אני יכול להגיד רק תודה. נפתח לפני עולם חדש, שלא הכרתי קודם. חסידות, עזרה לזולת, עולם אחר לגמרי, אוכלוסייה מאוד דלת אמצעים, לעומת זאת גמילות חסדים עמדה אצלם ברומם של עולם.

אני למדתי אצל זיידע בקלי קלות. זה היה יהודי מיוחד במינו, שטיפח 20-30 בחורים, לא יותר. זה היה מאמץ כספי גדול על הורי שלא חסכו ממני. יש לי חבר, יצחק גרשוני, הוא גר כיום בבאר שבע, אנחנו מדי פעם נפגשים באירועים שונים ומעלים זיכרונות. פעם הוא הזכיר לי משהו לגבי אבי ז"ל. אימו של אבי נפטרה ב-1943 והיה נהוג לעבור לפני התיבה והיות שבבית הכנסת שאבי התפלל כרגיל והיה נקרא ויז'ניצ'ה קלז אי אפשר היה לעבור לפני התיבה ליהודי שגזז את זקנו, למי שלא גידל את זקנו עד הסוף. לאבי היה זקן "משופץ", לכן באותה שנה עבר לפי התיבה בבית הכנסת הגדול. יצחק הזכיר לי שהיו מתאספים באמצע השבוע 30-40 איש לשמוע את תפילת שחרית או מנחה ומעריב של אבי ז"ל. היה לו קול מאוד נעים. גם לאימי ז"ל היה קול נעים, שקט ומלטף ממש. אני זוכר שבצ'כיה כשהיינו שרים זמירות בימי שישי היו גויים עומדים מתחת לחלון לשמוע, בלי להבין מילה. בלילות שישי ושבת היינו שרים זמירות בנוסח ויז'ניץ, שהיה מקובל אצלנו בבית. זו הייתה חוויה שלא תימחה לעולם.

בעיר טעטש הסתתרנו עד 1944, עם הפסקה אחת שבה אבי נעצר בתור פליט. כתוצאה מכך שלא הייתה לנו אזרחות הונגרית נעצרנו כולנו והובלנו לבית הכלא הידוע לשמצה בבודפשט שנקרא קולונסהאוס - אמי, אחותי ז"ל ואני היינו שם כארבעה שבועות, הוחזרנו הביתה. אבי ז"ל היה עצור בבודפשט כארבעה חודשים ואחר כך הובל למחנה ריכוז שנקרא ריץ'ה בגבול הונגריה צ'כיה לשעבר ושם הוחזק בתנאים מאוד קשים עוד כששה חודשים, סה"כ כ-10 חודשים. כמובן, פרנסת המשפחה נפלה עלי, שהייתי בן 15. בכל מיני תחבולות ותכסיסים הצלחתי איכשהו להחזיק את המשפחה, בין היתר יחד עם שכן, בהברחות סדקית מבודפשט, כל מיני תעלולים כאלה עד שאבי ז"ל חזר. אבי חזר ואני המשכתי בלימודי. למדתי אצל יוסי ליטמן, למדן, פייטן, לץ כל מה שאתה יכול לתאר לעצמך בבחור ישיבה ממולח. הוא לימד את אחיו, את בן דודו ואותי. לצערי משלושתנו רק אני נשארתי בחיים. זו הייתה שנה מלאה חוויות וזה נמשך עד קרוב לגירוש. בינתיים ב-1941 הוגלו כ-40 אלף יהודים מקרפטרס, שלא הייתה להם אזרחות ולא יכלו להוכיח שהם שייכים להונגריה. הם הוגלו לגליציה למקום שנקרא קמיניץ-פודולסק, שם רובם נטבחו. מזלנו שהצלחנו להסתתר. הסתתרנו ארבעה שבועות אצל קרובי משפחה שמהבית שלהם כבר גורשו ולא הייתה סכנה שיבואו אליו שוב לחפש. בלילות ישנו

בשדות שמא יבואו לחפש. לאחר ארבעה שבועות חזרנו והמשכנו בחיים רגילים. חיים די קשים. ב-1944 עם כניסת הגרמנים להונגריה, חלו החוקים של הנאצים על יהדות הונגריה. הקימו בעיירה שלנו גטו, שם רוכזו כל יהודי העיירה, כ-600 משפחות ונוסף לכך הובאו גם חלק קטן מיהודי הסביבה. זוכר אני שבמרץ 1944 באו אלינו שני יהודים מהעיירה ואמרו שהם נוסעים לבודפשט להתיעץ מה יהיה גורל היהודים בעיירה. הם בקשו מאבא שידע גרמנית שיצטרף אליהם ואני זוכר עד היום את תשובתו: אני זר אצלכם, אני פליט ואין לי סמכות ואין לי כוח לזה. הם נסעו לבד וחזרו ואז שמעתי לראשונה את השם קסטנר, מי שהיה בוועד ההצלה בבודפשט. השם הזה רודף אותי מאז הרבה זמן היות והתשובה שהוא נתן לפרנסי עירנו הייתה תשובה קלוקלת, תשובה שמרדימה, תשובה שלא עמדה בשום מבחן אמיתי. צר לי שבסופו של דבר הוא הגיע לארץ.

ב-1944 רוכזו יהודי טעטש בגטו. מה זה גטו אני לא צריך לספר לכם, שיהודים שהיו מפוזרים בעיר רוכזו בשני רחובות. 20-30-40 נפש על עליית גג עם שניים שלושה חדרים. כל יהודי שגר לפני כן ברחובות הגטו היה קולט לביתו עוד 2-4 משפחות, כך עבר עלינו כחודש. הגטו התחיל מיד אחרי פסח וחיסולו הסופי היה ערב שבועות עם הגעתנו לאושוויץ בקרונות. זוכר אני שסבא וסבתא מהקואליציה של טעטש, אחרי מאמצים רבים הצליחו להגיע אלינו לגטו ויחד גורשנו. סבתא הייתה נשואה פעם שניה ליהודי שקראו לו רב אריה קליין, אחד מנכבדי האזור, יהודי ירא שמיים, אחד מגדולי חסידי סאטמר. חלק גדול מזה שחזרנו לקרפוטרוס היה כי הם לא רצו להשלים עם זה שניסע לארץ ישראל. אבי עשה ניסיונות להגיע ארצה כבר ב-1933 וגם אז הוא חזר על פי דרישת המשפחה.

ב-1944 סבא חבר אלינו בגטו ובקרון אחד נסענו לאושוויץ. סבא היה יהודי בן 84, בריא ברוחו ובריא בגופו, נראה לי שמעולם לא היה חולה. הדבר היחיד שהפריע לו היו המשקפיים העבות כתוצאה מחוסר חשמל, הייתה לו עששית. אחרי המלחמה סיפרו לי שסבי ז"ל היה הולך כל בוקר, חורף קיץ, לפני התפילה לטבול במקווה. היה לו גרזן בשקית הטלית והוא היה פורץ את הקרח, שובר קרח, כדי לטבול, לקיים מצוות טבילה. יש לי סיפור שיראה מי היה סבא: ב-1938 הורי החליטו שאני אלמד שנה אחת ב"ישיבה קטנה" כדי ללמוד יהדות, היות שבבית ספר לידנו לא הייתה אפשרות כזו. בית ספר כזה היה בטופולצ'אני. באתי עם אבא כדי להישאר שם וללמוד שנה לפני שאני נכנס לתיכון. הייתי בן 12. אבא עשה את כל ההכנות, שכר לי דירה, דאג למשפחה אצלה אני אוכל, רשם אותי לבית ספר. הכל היה מוכן. יום הפרידה הגיע ואבא שואל אותי אתה באמת רוצה להשאר? אמרתי: לא. אני לא רוצה להשאר. חששתי מה תהיה תגובתו... אבי סיפר את זה באהבה יותר מאשר ציפיתי. ראיתי שהפרידה קשה עליו לא פחות מאשר עלי ואז ביטלנו את הכל וחזרנו. בדרך עשינו טיול ממצה בכל סלובקיה ואז פעם ראשונה בחיי הגעתי לקרפוטרוס, במקום שסבא וסבתא וכל המשפחה של אבי ז"ל היו גרים. הייתי

ילד בן 11 אבל זה השאיר עלי רושם בל ימחה. הדלות, הפשטות, החיים הכפריים, יהודים שגרו בכפרים שהיה בהם בקושי מניין. אני זוכר שלא ידעתי יידיש, דיברתי גרמנית. יום אחד סבא לקח אותי אתו למקווה. מקווה כפרי הוא דוד שאתה מחמם מתחת למים ורצפת עץ חלקה. היה שם יהודי שקראו לו רב מיכל. יהודי כבן 80 שהיה לו קילה גדול, שהחליק על הרצפה ונפל והקילה התחיל להתנדנד. כולם חשו לעזור לו ואני, כילד, פרצתי בצחוק. יהודים מבוגרים התחילו לצעוק עלי: שייגץ, בודה, כל מיני מילות גנאי, באתי במבוכה והתחלתי לבכות. בדרך הבייתה שאלתי את סבא, למה התרגזו עלי? סבא הסביר לי: צחקת. אז מה? סבא הסביר לי: אנחנו יודעים שהמצרים רצו להטביע אותנו, אלוקים הטביע אותם, מה אנחנו למדים מזה? שאלוקים משלם מידה כנגד מידה, אז אתה צחקת מיהודי בן 80, כשאתה תגיע לגיל 80, יהיה לך קילה או לא, יצחקו ממך. זה הטבע של אלוקים שהוא משלם מידה כנגד מידה. יהודי כזה היה סבא.

הורי באו מאותה הסביבה. אמא שלי הייתה גם מאזור טעטש איפה שאנחנו גרנו, רוב הקרובים היו מפוזרים באותו אזור. היו כפרים שלמים שהיו שייכים לאותה המשפחה, כמו כפר אחד, ליה, שכמעט כל היהודים בו היו ממשפחת אימי. פעם ראשונה בקרתי שם ב 1939-40 גם כן השאיר עלי רושם בל ימחה. החיים בכפרים, דברים שלא ראיתי מימי, זו הייתה ממש חוויה אחת גדולה.

ב 1944 כמו שהזכרתי קודם, אנחנו בדרך לאושוויץ, כמובן לא ידענו מה מצפה לנו. כשהגענו לאושוויץ עם סבא וסבתא, לפני שנפתחו הקרונות. אני זוכר שסבא אסף אותנו ואמר לנו: ילדים זה סוף הדרך! לבש את בגדי החג, את השטריימל ואמר איתנו "צידוק הדין", וידוי. נפרד מאיתנו ויותר לא ראיתי אותו. באושוויץ הייתי 8 ימים. עם אבי ז"ל יחד, הצלחנו לעבור את הסלקציה של מנגלה. הצלחתי גם להבריא תפילין בתוך המגפיים וכמות קטנה של סיגריות. הובלנו לקרנטין לאגר באושוויץ. היינו שם כשבוע ימים. אני חושב שהייתה לי זכות גדולה, התמזל מזלי ופגשתי את אמא שם. אמי הצליחה לעבור גם היא את הסלקציה כתוצאה מזה שאחד מהזונדרקומדו, היהודים שעבדו ליד הרכבת, לקחו את אחותי שהייתה בת 7 ומסרו אותה לסבתא, וכך אמא עברה את המיון הראשוני של מנגלה והלכה לצד העבודה. אחרי זה נפגשנו כמה פעמים, חוויה בלתי נשכחת. קשה לי לדבר על זה.

אבי ואני הועברנו לוורשאו, היכן שהיה פעם הגטו. לאחר פיצוץ הגטו במרד גטו ורשה, הגרמנים בנו שם בסוף 1943 מחנה אליו הובאו 5.5 אלף יהודים. חלק היו יהודי יוון וחלק מיהודי מערב אירופה, גרמניה איטליה, הולנד, בלגיה, חלק פולנים וב 1944 הובאו לשם כ-3000 יהודי הונגריה. עבדנו שם בכל מיני עבודות שהעיקר בהם היה פירוק כל מה שניתן לפרק, דלתות, חלונות, רעפים, לבנים, הכל הובל ברכבות לגרמניה. אני עבדתי במקום שנקרא ברלין באום. צחוק הגורל: אחרי שברחנו מברלין עבדתי בפרך בלבנות את ברלין מחדש.

בוורשה היינו עד יולי 1944. עם התקרר החזית הרוסית לוורשה הגרמנים החליטו להעביר אותנו לגרמניה.

התחלנו בהליכה ברגל עד קיטו. כ 150 ק"מ מוורשה. הלכנו ברגל יום יום כ- 40-50 ק"מ לאורך הויסלה, אבל מים לא נתנו לנו. הרבי מסנז, שהיום חי באמריקה, היה איתי במחנה. בתשעה באב בערב עצרנו לחניון לילה. באו לרב ואמרו לו, אם לא יהיו לנו מים הערב, מחר בבוקר אף יהודי לא יוכל לקום מחוסר מים. הרבי אמר שכל יהודי עם עשר אצבעות יגרד וימצא מים. באותו מקום בקעו מאות ואלפי מעיינות. זה היה בלתי יאומן. אני לא בא לומר שזה נס. יכול להיות שכל ביולוג היה יודע שאם אתה הולך 50-100 מטר מנהר כמו הויסלה ותחפור באדמה 10-15 ס"מ תמצא מים. הפלא הגדול הוא בזה שהיו שם אלפי יהודים מלומדים ואף אחד לא עלה בדעתו, דווקא בדעת הרבי.

אחרי ורשה הגענו לדכאו, שם מצאתי מכר, גוי שהיה מוכר דגים בצ'כיה, הכרתי אותו והוא הכיר אותי. למעשה, הוא הציל אותנו. כשהגעתי לאושוויץ אמרו הוותיקים שם, כשירדתי מהרכבת: תגיד שאתה בן 20, לא ידעתי למה, אבל אמרתי. כשהגענו לדכאו היה שם פקיד ששאל בן כמה אני, אמרתי בן 20. למזלי הוא היה צ'כי, הוא הסתכל עלי, הייתי ממש ילד, תער לא עבר על פני, לא התגלחתי עוד. הוא אמר לי: תראה, אל תגיד את האמת תגיד שאתה בן 14, יליד 1930, פה יותר טוב לך להיות צעיר. בלי היסוס קבלתי את עצתו ונרשמתי כיליד 1930, וזה מה שהציל למעשה יותר מאוחר את חיי. נחשבתי כילד הצעיר ביותר במחנה אֶלאך (מחנה המשנה הגדול ביותר מבין מחנות המשנה של דכאו). הגענו למחנה אלאך. שוכנו. קבלת הפנים הייתה סדיסטית, הריצו אותנו והרביצו לנו. זה היה מחנה שברובו היו בו יהודי הונגריה וקרפוטרוס. הגיוון במחנה בא עם קליטת כ 1000 איש מאיתנו. באחד הימים הכרתי את צבי שוורץ, הידידות בינינו נמשכת עד היום. הוא עבר סבל קשה שם. אביו נפטר והוא היה מאוד חולה.

באלאך הייתי עם אבי כמעט עד אפריל 45. אבי, בלעדי לא היה מחזיק מעמד, היום זה ידוע לי. כנראה הייתה זו ההשגחה שלא נפרדתי ממנו בגיל יותר צעיר שלא נסעתי לא לאנגליה ולא לארץ. היינו יחד, לא פה המקום לספר על כל החוויות הקשות שעברנו, שמרנו אחד על השני. חודש לפני השחרור הפרידו בינינו. אני הועברתי למחנה שני. ואבי נשאר במחנה אלאך. גם שם היינו נפגשים בערב ליד הגדרות.

אבי קבל מכה מקאפו וכתוצאה מזה הוא חלה. לא היה ניתן לרפאו בתנאים הקיימים. הוא אושפז עם חום גבוה בבית חולים. לא אדם אחד שלא מצא חן בעיני הגסטפו היה מקבל בעיטה או מכה באף עם מערבלי, עשרות אולי מאות. במחנה השני עבדתי 10 ימים ואז לאחר כמה תעלולים הצלחתי לחזור למחנה אלאך. מכיוון שהייתי נחשב צעיר, נתמזל מזלי וקבלתי ג'וב - הייתי שרת של אחראי הבלוק שהיה צ'כי, הייתה לו זכות להחזיק שרת אחד. נתמזל מזלי ואני הייתי השרת הזה, כי הוא היה אדם טוב. במחנה הזה היה עוד אדם ראוי לציון

שהיה אחד מחסידי אומות העולם, בוש, זה היה מפקד המחנה, והוא זכה לקבל מאיתנו 1800 חתימות עם שחרור המחנה כדי שיתייחסו אליו יפה וישאירו אותו בחיים. הוא הציל, אם לא את כל המחנה, מאות, אולי אלפים שנשארו בזכותו בחיים. הוא זה שדאג לי לג'וב הזה ובזכות זה למחרת שקבלתי את הג'וב הצלחתי להביא את אבי לאינוולידים בלוק, זה היה בלוק של זקנים מוגבלים. הם לא יצאו לעבוד בחורף שהיה קשה, עם עדיפות של מזון וחומרי הסקה. תפקידם היה רק כל יום לצעוד שעה לפני הצהריים ושעה אחרי הצהריים כדי שלא יעלו חלודה, כפי שהוא קרא לזה וכך בילו 450 יהודים כל החורף. זה יש לומר לזכותו של בוש. למעשה המחלה של אבי לא אובחנה. אבחנו אותה כדלקת ריאות וכשמצבו הורע הוא הועבר לבית חולים במחנה דכאו ושם נפטר ב-28.4.1945, יומיים לפני שחרור דכאו. לא היינו יחד בימים האחרונים. בשנים האחרונות, התמזל מזלי ועליתי לקברו, אבי קבור בדכאו בקבר אחים. היינו יחד בחוויות קשות שקשה לתאר.

שחררתי בראשון למאי על רכבת, שהייתה צריכה כביכול להביא אותנו להשמדה סופית. הייתה פקודה מהימלר, ראש הגסטפו, לא להשאיר אף יהודי חי בדכאו. יש להזכיר שבדכאו וסביבותיה היו כ-80,000 יהודים באותו הזמן. חלק גדול מהם ניצל.

עם השחרור שקלתי 34 ק"ג. נלקחתי לבית הבראה. למזלי טופחתי ע"י יהודי צ'כי, רופא אמריקאי שהיה בצבא ארצות הברית. הוא זה שלא הבין איך הטבע התנהג איתי. שקלתי 34 קילו, עור ועצמות אבל בריא. הוא שאל אותי מה עשיתי בצעירותי, אמרתי ספורט, זה היה השיגעון שלי, חורף, קיץ. אמר: תדע לך שזה מה שהציל אותך, כי קשה לי בתור רופא להבין איך בגוף כזה אין שום פגיעה. יכול להיות שזה אחת הדחיפות לעיסוקי עד היום בספורט.

הייתי בטרנספורט הראשון שנסע הביתה לצ'כיה. כשהגעתי לעירי בצ'כיה, לא מצאתי כלום. מהגיל שלי כמעט ולא חזרו. עם המבוגרים לא הייתה לי שפה משותפת. אחרי ארבעה-חמישה ימים עזבתי את מרצ'נסטראו דרך פראג בדרכי לטעטש בקרפוטו, מאיפה שנלקחתי. בבודפסט היה מקום שם כל אחד רשם את שמו וחיפש את מי שנשאר. נשארתי שם ארבעה ימים. בין היתר על המדרגות פגשתי את אח של אבא, הוא בישר לי שיש לו בבודפסט עוד אח. הוא היה לבד, משפחתו לא היה ידוע לו איפה הייתה מפוזרת. הייתי אצלו כמה ימים. הוא צייד אותי בכמה עצות, בכסף טוב שהיה לו בשפע מהשוק השחור. החלטנו לנסוע, ארבעה בחורים ושתי בנות אחיות, כולנו מאותה עיר. נסענו לבוקרשט, כי שם היה אוכל, בהונגריה היה רעב. שכרנו בבוקרשט דירה ונשארנו שם שישה שבועות. אחרי שישה שבועות ראיתי שצריך להחליט מה לעשות, ועזבתי והמשכתי לטעטש. מצאתי בטעטש ילד של חברים, כמה אנשים, שתי משפחות נשארו בטעטש, הורים עם ילד וילדה... אחרי שלושה שבועות תפסו אותנו הרוסים לעבודת כפיה. הצלחנו לברוח.

בדרך לבודפסט פגשה אותי בחורה, הכרתי אותה כי ב-1943 היא רצתה לארגן בעיר שלנו בני עקיבא והייתה אצלנו כי באה לדבר עם אבא על זה. היא הכירה אותי אבל אני התנכרתי לה, הייתי ממש על סף יאוש. לא דת לא כלום. ממש התנכרתי לכל. מהנה להנה עד שהגענו לבודפסט, היא שכנעה אותי שמקומי בבני עקיבא.

כשהגענו לבודפסט, דבר ראשון הלכה לקנות לי כובע והלכתי לבני עקיבא בבודפסט והצטרפתי להכשרה בגיליהאוזר ואת מי אני פוגש שוב בגיליהאוזר? עוד פעם את צבי שוורץ. מה אתה עושה פה? אני עם דוד שלי. אחרי כמה ימים שכנעתי אותו שיצטרף להכשרה והוא עשה זאת בעצתי, אבל לא היינו יחד, שוב פעם נפרדנו. פגישתנו הבאה הייתה בקפריסין. ואז שוב נפרדנו הוא הלך לקבוצה אחר ואני לקבוצה אחר. אני הייתי בהכשרה ב-1945.

עברתי דרך ארוכה ומייגעת, יוגוסלביה, טרייסט... אחרי כל מיני גלגולים, הגעתי לאיטליה ושם התחלתי לשוטט לבד. אחרי זמן, אמרתי לעצמי שאם אני רוצה לעלות לארץ אני צריך להצטרף לאיזושהי חבורה. עד היום אני לא יודע מה דחף אותי לעלות, אבל החלטתי לעלות. וכך הצטרפתי לקבוצת בני עקיבא שחציה יוצאי פולין וחציה יוצאי קרפוטרוס. שרה שיפמן הייתה איתי. היינו בכל מיני מקומות, בסוף הגענו לִוְלִיִּהְאֶזֶר. ואז הגיע תורנו לעלות. עלינו ארצה בעליה ב', באוניה כ"ג יורדי הסירה, על שם 23 בחורים שנפלו. ואם לא הספיק לנו מה שעברנו עד עכשיו, היינו גם בקפריסין. הגענו באוגוסט לחופי הארץ, משם נלקחנו לקפריסין ע"י הבריטים ובדצמבר 1946 עזבנו את קפריסין והגענו לעתלית. לאחר כ-10 ימים הועברנו לקריית שמואל למחנה פתוח יותר. הגרעין שלנו היה מיועד לכפר עציון. בגרעין שלנו היו שרה ונחום ועוד 28 איש שהיו מיועדים לכפר עציון.

אני לא ידעתי מה זה כפר עציון, לא שמעתי על זה אף פעם. הגורל הוא עיוור, במחנה עבד בחור בשם זאב שהיה שייך לקבוצה של הפועל המזרחי, הוא אמר לי: מה יש לך עם כפר עציון, הם אנשים מבוגרים. מה זה אנשים מבוגרים? בני 21 – 25. אני הייתי בן 19. וכך החלטתי שאני מצטרף ל"תחיה". למה תחיה? כי גם שם היו יוצאי מחנות, חלק מהם הכרתי בהונגריה. מה חיפשתי בקיבוץ? אני לא יודע. יותר מאשר חיפשתי משענת כלכלית, חיפשתי מסגרת שתמלא את מקום המשפחה וחשבתי שבחברת יוצאי מחנות כמוני יהיה לי יותר קל, וכך הגעתי לתחיה שמושבה היה בגת רימון ליד פתח תקווה. להפתעתי פגשתי שם בני דודים שניים, את חדווה ויונה ומאיר.

בתחיה הכל היה מבוסס על עבודת חוץ. עבדנו קשה מאוד במחצבות. היום רק לחשוב על זה, זה ממש לא יאומן... גרנו באוהלים, עבדנו עבודת פרך וקבלנו את זה באהבה. בגת רימון היינו עד 1948, אז עברנו לוילהלמה, כמובן השתתפתי במלחמת השחרור חלקית. בוילהלמה היינו 9 חודשים, ואת מי פגשתי שוב? את צבי שוורץ. הוא היה בגרעין של בארות יצחק שהיו באותו מקום.

ב 1949 באפריל עלינו להתיישבות בחדיד. מקום יפהפה, על הר על יד הגבול. מה שנקרא אז משלט. הישוב הראשון באזור הפראי שם, מול קיביה. כמובן לא ידענו מה זה קיביה, שם היינו שנה וחצי עד הפירוק של הקבוץ בספטמבר 1950. הגענו לשם 50 איש וקלטנו בתקופה קצרה כ- 80 איש. בצורה שלא תאומן, בתנאים הקשים ביותר שניתן לתאר. לדוגמה מים הובלנו בטנקר, כמעט עד היום האחרון שהיינו בישוב, משק אי אפשר היה לפתח כי לא היו מים. חיינו מהיד לפה וקלטנו את כל יוצאי הונגריה שהיו מוכנים לבוא. האוכלוסייה הוכפלה ועוד. היה ממש מבצע לא רגיל. בקיץ 1949 קלטנו שם כ- 30 בני נוער וכ- 40 מבוגרים. כנראה זה היה גורלי, שם הכרתי את ציפי. שהגיעה בדרך לא דרך. היא דברה הונגרית ומעט מאוד היה המשותף בינינו היות ולא ידעתי הונגרית, לגמגם בקושי. אבל כימיה הייתה בינינו, ועם כל הגרעין שלה. התקרבו, ונעשינו חברים טובים. ואנחנו כולנו חברים טובים עד היום כמו אחים ואחיות. כנראה ככל שהסבל יותר גדול הדבק יותר טוב.

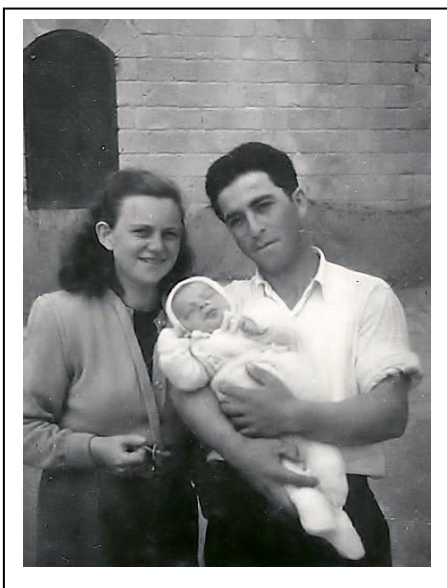
הקבוץ התפרק ב-1950 ואנחנו עזבנו, ציפי ואני, והגענו לעכו. למה עכו? כובע! היה לי שם דוד, לעזור לי הוא לא היה יכול. גרנו בעיר העתיקה. היינו הזוג הראשון מכל החברים שהתחתן. תאמינו לי, לא היה משעמם. לא הייתה שבת שהיינו לבד. מכיוון שהקבוץ הפרק וכולם התפזרו, אנחנו היינו הבית, היינו הציר של החברה. הבית שלנו היה שוקק והומה. מה אכלנו? אני לא יודע. אני לא זוכר אבל, במה שהיה התחלקנו. אני חושב שהאין היה הרבה יותר גדול מהיש ובאין הזה התחלקנו בינינו ואני חושב שזה היה בית ספר לחיים. החברות והידידות ששררה בינינו... קשה להבין איך זוג כמונו, עם שתי מיטות סוכנות היינו מארחים עוד ארבעה, ועוד שישה איש לשבת. כולם אכלו משתי צלחות, ישבנו על שני כסאות, ושולחן רעוע. מה אכלנו? תצחקו אם אספר לכם, ציפי הייתה מבשלת סיר סולת, ומזה אכלנו, אחד אכל עם קנמון אחד עם סוכר אחד עם קקאו ... בשר לא ידענו שקיים. שם גוייסתי לצבא. היות שבמלחמת השחרור הייתי קיבוצניק. לא הכירו בזה, הייתי מגוייס חלקית וגייסו אותי לעוד 20 חודש. השארתי אחרי אישה וילד. היה לי קשה. הגורל איכשהו חס עלי ולאחר שלושה חודשים יצא לי לשרת בבסיס בת גלים עם צו ביד שאני חייב להגיע כל ערב הבייתה. התחשבו בזה שאשתי גרה בעיר העתיקה וכך עברו עלי 20 חודש.

עם שחרורי מהצבא הייתה בינינו החלטה אחת, אנחנו בעכו לא נשארים (ציפי מספרת שכשיוסי התחיל לקלל בערבית, ההחלטה נפלה). בינתיים אחד החברים הטובים שלי בקיבוץ הקודם השתכן בניר עציון וכמובן דוד בן דוד היה פה. ניר עציון הייתה מאוד דלה באוכלוסייה, היו מעט מאוד חברים. באחד הביקורים הוא דיבר על ליבי שאני אבוא. אמרתי לו, הייתי בקיבוץ ארבע שנים, נתתי את חלקי. הילד שלי, היה אז בן שנתיים וחצי, גדל בבית ויהיה לי קשה מאוד להיפרד ממנו, אם תהיו מושב שיתופי אני אבוא.

שכחתי להגיד קודם שאני ביקרתי את החברים שלי שהיו בכפר עציון. ביקרתי אותם כמה פעמים. בהזדמנות האחרונה הייתי בחתונתו של דוד בן דוד בספטמבר 1947 כמובן החברים האלה הוותיקים התחילו לבלבל לי את המוח - תבוא אלינו, תבוא אלינו, תישאר פה. כמעט התפתיתי. אמרתי שאני אחשוב על זה ואחזור. ירדתי ושכחתי מההבטחה שלי. לא קיימתי. אני רואה בזה יד הגורל, אחרת אני חושש שגורלי היה כמו שלהם, שחלק מהם נפל בקרב. עם שחרורי מהצבא בשנת 1953 התחלנו לחפש מקום אחר. כמובן הייתה החלטה בינינו שאת עכו אנחנו עוזבים, ויהי מה. זה לא היה מקום בשביל לחנך בו ילד באותם הזמנים. בין יתר המקומות שהציעו לי הייתה הצעת עבודה במוסד של עליית הנוער, "מוסד עליה" ליד פתח תקווה. את המנהל הכרתי, הוא קבל אותי לעבודה. תחילת העבודה שלי הייתה בתחילת מאי. במרץ ביקרתי את דוד בן דוד שהיה חולה כתוצאה מזיהום בפציעה מכדור שקיבל בריאות בקרב בכפר עציון. באותו ביקור אמר לי דוד בן דוד שיש בנר עציון רוח שנושבת בכיוון מושב שיתופי. אחרי התלבטויות בין ציפי לביני החלטנו שהקדשנו שנים לקיבוץ, אני ארבע וציפי שנה וחצי. והחלטנו שבמידה ויחליטו בנר עציון על מושב שיתופי ננסה גם שם. לטוב ולרע הבחירה הזאת נמשכת עד היום. לא מצטער אף רגע. זכיתי להישאר בחיים.

מודה אני לבורא עולם על הזכות הגדולה שנפלה בידינו לגדל דור שלישי, ואני מקווה שנזכה לעוד דורות המשך במקום היפה הזה שנקרא ניר עציון...

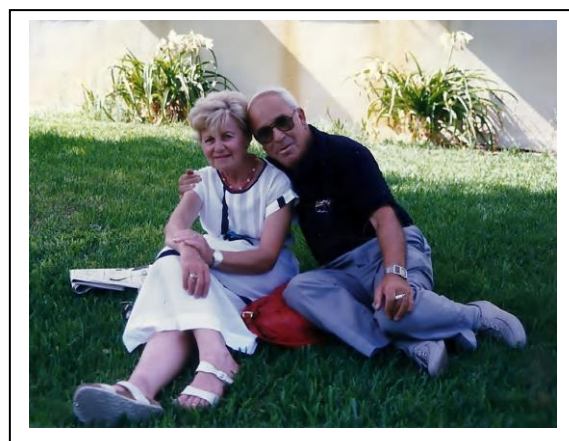
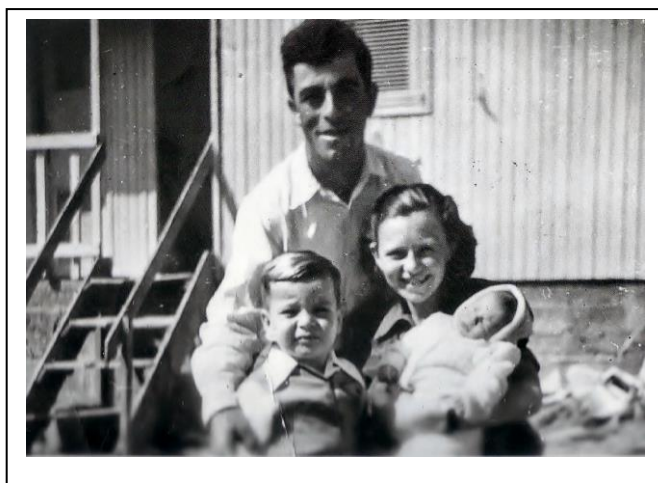
נזכרתי עכשיו כשאני הצטרפתי לקבוצת איילה באיטליה לפני העלייה לארץ. הייתה שם רחל זיגלשטיין ז"ל אחותו של נחום ושל יצחק וגיסתה של פנינה. היא הייתה לי כמו אמא, טיפלה בי מהיום הראשון. אני זוכר שכשהודעתי לה שאני לא הולך לכפר עציון, שאני הולך לבנות את תחיה, היא קבלה את זה כדבר לא מובן. אני עמדתי על שלי. זה גם מתעתועי הגורל, היות ורוב חברי נפלו.

בעכו

בניר עציון

מסמך כניסה לארץ בחזרה מקפריסין

P. 248. **THE PALESTINE POLICE FORCE.** **CONFIDENTIAL.**

No. 583 **MEMORANDUM OF PERSONAL DATA (POLITICAL).**

1. Full name (and aliases) ROTH Jacob

2. Father's name Jacob 3. Mother's name and maiden name Gitel Davidovich

4. Address in Palestine _____

5. Occupation (state if unemployed) ✓

6. Name and address of employer _____

7. Place of birth (village and district) Berlin, Germany

8. Date of birth 1927 9. Religion J. 10. Married or single ✓

11. Name of spouse (if wife, maiden name) _____

12. Present nationality, and how acquired German by birth

13. Present circumstances (destitute or otherwise: state whether in possession of money or other valuable property) _____

14. Date, and port or place of entry into Palestine 11/12/46 "23"

15. Details of passport (if available, it should be attached) _____

16. Description:—

Age 19 Height 154 Build med Eyes grey Nose normal

Mouth and teeth full Hair brown

Moustache _____ Beard _____ Complexion fresh

Special marks, habits, peculiarities, deformities, etc., which may facilitate identification _____

Usual dress European

G.P.P. 31796-0000-10.12.44 2021 A/B (P.T.O.)

17. Party affiliation Reley Misrahi

18. Whether member of Histadruth _____ 19. Whether in possession of membership card _____

20. Nature of correspondence and literature found on person _____

21. Associates and connections _____

22. Date arrested (if bail is offered, give particulars of surety) _____

23. Description of offence, date of occurrence, and section of Ordinance under which it is proposed to prosecute _____

24. Languages spoken german, yiddish

25. General remarks _____

Place tilit Signature [Signature]
 Date 24.12.46 Appointment 1704

